
VII. Peníze

Ivan Angelis
František Mašek
Světlana Rysková
Drahomíra Dubská
Julie Hrstková
Hana Vorlíčková

Rok 2001 v souhrnu poskytuje poměrně příznivý obraz. Zrychlení tempa celkového ekonomického růstu – a to nad růstový základ roku 2000 – se neprojeví ve výraznějším zvýšení tempa inflace, a třebaže pokračovaly některé trendy nerovnováhy, zejména deficity veřejných financí, lze uplynulý rok hodnotit i jako období stabilního vývoje a konsolidovanější situace peněžního sektoru.

VII. Peníze

Bankovní sektor

V roce 2001 bylo dosaženo slušných 3,9 % reálného přírůstku hrubého domácího produktu (HDP) proti mírným 2,2 % v roce 2000 a stagnaci v letech 1998 a 1999. V podstatně menší míře se však tento růst opíral o přírůstek průmyslové výroby, která vzrostla pouze o 1,1 %. Inflace (měřená růstem spotřebitelských cen) sice marginálně vzrostla ze 4,0 % v roce 2000 na 4,4 % v roce 2001, avšak v kontextu ostatních národohospodářských veličin to je zvýšení nevýznamné. Tahounem hospodářského růstu nebyla pouze spotřeba domácností, jako tomu bylo v roce 2000, ale – národohospodářsky příznivěji – investiční sféra a vývoz. Slušná dynamika ekonomiky našla svůj odraz v bankovním sektoru jak celkovým růstem bilanční sumy (který zhruba odpovídal nominálnímu růstu ekonomiky), tak vlivem na formování struktury aktiv a pasiv. Po poklesu v roce 1999 a stagnaci v roce 2000 se celkový objem bankami alokovaných úvěrů výrazně zvýšil, přičemž však – z hlediska perspektivního ne zcela ideálně – se nejpodstatněji zvýšil objem úvěrů republikovým a místním orgánům (mezi 31. 12. 2000 a 30. 9. 2001 na trojnásobek). Proti předchozím rokům se nezmensila agilita v právně-regulatorním rámci finanční sféry. Přesto nelze říci, že by reglementace finanční sféry byla v tom nejlepším dosažitelném stavu. Více obtížných problémů tkví v regulaci kapitálového trhu a jeho aktérů (a samozřejmě také družstevního peněžnictví) než v regulaci bankovníctví.

Tab. č. VII/1

Vybrané ukazatele národohospodářského vývoje v roce 2001

	ČR	EURO-12	MR	PR
HDP – roční reálný přírůstek v %	3,9	1,7	4,0	0,9
Průmyslová výroba – roční reálný přírůstek v %	1,1	-0,6	-4,4	1,4
Růst spotřebitelských cen – meziročně v %	4,4	2,4	7,6	4,3
Prognóza ročního reálného růstu HDP 2001 v %	3,8	1,5	4,2	1,9
Prognóza ročního reálného růstu HDP 2002 v %	3,5	1,2	3,9	1,9

Čísla jsou odvozena ze skutečností k 30. 9. 2001, ojediněle k 31. 10. 2001, a to úpravou na roční bázi; pouze v tomto ohledu má smysl řádek Prognóza růstu HDP 2001 – tam jde o korekci odhadovaným výsledkem 4. čtvrtletí; je to však podmíněno frekvencí aktualizace prognóz – u PR jde patrně o nejstarší aktualizaci, proto ten velký rozdíl mezi skutečností za 3. čtvrtletí a odhadem za rok.

Pozn.: EURO-12 = dvanáct zemí EU, které přistoupily k zavedení eura od 1. 1. 2002

MR = Maďarsko, PR = Polsko

Pramen: ČNB, ČSÚ, The Economist

Také v roce 2001 značně vzrostl objem vkladů přijatých bankami od klientů (tedy odhlížeje od vkladů mezibankovních a vkladů republikových a místních orgánů), třebaže celková hladina úročení vkladů se po celý rok pohybovala zhruba na 3,0 % p. a., tedy značně pod hladinou inflace (4,4 %). Celková hladina úrokových sazeb úvěrů oscilovala kolem 7 % p. a. (v rozmezí od cca 6,8 až 6,9 % p. a. v první polovině roku, v závěru roku se však přiblížila osmi procentům p. a.). Pokračuje ekonomicky obtížné vysvětlitelný jev, kdy přetrvává vysoký sklon k úsporám i v situaci, kdy na vkladových účtech se v čase zmenšuje reálná hodnota jistiny. Ani v letošním roce nenastal výrazný příklon k vkládání úspor na kapitálový trh, což by bylo logickou reakcí na situaci v úročení. Kromě snad psychologicky vysvětlitelné setrvačnosti chování to lze připsat faktu, že se dosud nepodařilo vytvořit důvěru veřejnosti v korektnost chování kapitálového

VII. Peníze

trhu. Výnosy investic do instrumentů kapitálového trhu byly sice v průměru poněkud vyšší než úrokové výnosy úsporných vkladů, avšak s výrazně větším rozpětím a provázeny memen-tem ztrát, způsobených spíše postupy obchodníků s cennými papíry než výnosovostí cen- ných papírů. Svou roli ovšem sehrály značné výkyvy na me- zinárodních trzích, zvláště se- veroamerickém kapitálovém tr- hu. Z možných umístění finanč- ních prostředků se jako nejpří- tažlivější jak výnosovostí, tak malou rizikovostí projevy vklady do stavebního spoření.

Parametry efektivnosti a ziskovosti bankovního sektoru jsou však i za těchto relací úrokových hladin pod větším tlakem než v minulých letech. V roce 2000 činila průměrná nákladovost vkladů za bankov- ní sektor 4,39 % (k 31. 12. 2000), průměrná výnosovost úvěrů 6,91 % a úrokové rozpětí, tudíž 2,52 %. Za rok 2001 (k 30. 9. 2001) pak činila průměrná nákladovost vkladů 3,92 %, výnosovost úvěrů 6,42 % a úrokové rozpětí tudíž symptomaticky pokleslo na 2,50 %. Poznamenejme, že do hry patrně již měřitel- ně vstupuje také faktor značné nákladnosti systému pojištění pohledávek z vkladů či – generalizovaně ře- čeno – fakt, že stát dává ve snaze o konsolidaci finančních trhů přednost cestě pojišťovacího „rukojemství“ finančních zprostředkovatelů, a tím přenosu nákladů na jejich klienty před variantou účinnějšího režimu ukáznění finančních – zejména kapitálových – trhů a dohledu nad nimi.

Bankovní sektor nicméně netrpěl v roce 2001 nedostatkem finančních zdrojů, a lze tudíž stejně jako v letech předchozích říci, že svízelnějším problémem bylo nalezení výnosných, perspektivních a málo ri- zikových příležitostí k jejich umístění.

Pro bankovníctví se v ro- ce 2001 stalo charakteris- tickým ještě větší úsilí o zvýšení produktivity. Za první tři čtvrtle- tí roku 2001 se počet pracovní- ků v bankovníctví ČR snížil o více než 4 tisíce osob – a to již v třetím následném roce. Jestliže v závěru roku 1998 by- lo v bankovníctví zaměstnáno přes 51 tisíc osob, pak stav k 30. 9. 2001 činí 41,5 tisíce osob. Již čtvrtý následný rok dochází také ke snížení počtu bankovních míst – nyní činí je- jich počet zhruba 1760, v roce 1998 činil 2100. Všeobecné provozní náklady ve vztahu

Tab. č. VII/2

Orientační přehled hladin úrokových sazeb:

průměrná úroková sazba v % p. a.	31. 12. 2000	30. 6. 2001	30. 9. 2001
vklady celkem	3,39	2,99	2,99
v tom termínované	4,25	3,73	3,73
na viděnou	1,62	1,54	1,54
úvěry celkem	6,93	5,81	6,68

Pozn.: Za rok 2000 roční průměr, za rok 2001 čtvrtletní průměry; rozdíly mezi průměrnou hladinou úročení úvěrů krátko -, středně- a dlouhodobých jsou nepatrné.

Pramen: Bankovní statistika ČNB

Tab. č. VII/3

Soubor vybraných ukazatelů bankovního sektoru ČR

Vybrané makroveličiny (mld. Kč)	k 31. 12. 2000	k 30. 9. 2001
úhrn aktiv/pasiv bank (bez ČNB)	2509	2719,3
vybraná aktiva:		
– poskytnuté úvěry (mimo mezibankovní a ČNB)	808,6	936,1
– cenné papíry celkem	306,0	318,5
– státní pokladniční poukázky	109,1	108,5
– poukázky ČNB	240,5	289,5
vybraná pasiva:		
– přijaté vklady od klientů	1219,7	1413,7
– rezervy	51,8	44,0

Pramen: ČNB

VII. Peníze

Tab. č. VII/4

Ziskovost bankovního sektoru (mil. Kč)			
	31. 12. 1999	31. 12. 2000	30. 9. 2001
zisk z bankovní činnosti	90 271	80 113	68 329
v tom:			
úrokový zisk	56 559	53 300	40 103
zisk z poplatků a provizí	14 772	17 316	15 548
zisk z cenných papírů	5 735	-578	1 589
zisk z devizových operací	10 080	10 436	4 895
zisk z derivátových operací	1 773	-1 228	5 460
všeobecné provozní náklady	51 067	52 601	39 671
čistý zisk (po zdanění)	-5 572	14 901	14 690

Pozn.: Při srovnávání údajů k 30. 9. 2001 s předchozími roky je nutno vzít v úvahu, že jde o kumulativní veličiny, které jsou za rok 2001 zachyceny pouze za tři čtvrtletí.

Pramen: ČNB

k výši aktiv tak viditelně poklesly – z více než 3 % v roce 1998 na 2,0 % v roce 2001. Ve vnitřní struktuře efektivnosti a výnosovosti bankovního sektoru tak dochází k vývoji, který již zřetelně sleduje trend, typický pro země nejvyspělejšího bankovníctví – totiž růst váhy obchodů provizních, poplatkových apod. na úkor váhy obchodů závislých výnosem na úrokovém rozpětí. Jestliže v roce 1998 činil zisk odvozený z úrokového rozpětí depozit a úvěrů 65,3 mld. Kč a podílel se na celkovém hrubém (nezdaněném) zisku bank více než šedesátí sedmi procenty, činil k 30. 9. 2001 tentýž zisk 40 mld. Kč (při srovnání je však nutno mít na zřeteli, že jde o srovnání roku se třemi čtvrtletími) a podílel se na celkovém hrubém zisku bankovního sektoru k témuž datu padesátí osmi procenty. Značnou měrou tedy vzrostla na celkových výno-

Tab. č. VII/5

Vybrané ukazatele kapitálové vybavenosti a kvality úvěrového portfolia bank		
	31.12.2000	30.9.2001
Kapitál v mil. Kč	124 228	134 515
Kapitálová průměrnost v %	14,87	15,16
Klasifikované úvěry celkem v mil. Kč	257 762	228 362
v tom: pochybné	27 276	30 299
ztrátové	89 762	81 901
Podíl klasifikovaných úvěrů na úvěrech celkem v %	29,8	23,6

Pozn.: Kapitálová průměrnost = poměr kapitálu bank k úhrnu rizikově vážených aktiv (bankovního a obchodního portfolia)

Pramen: ČNB

VII. Peníze

sech bank váha výnosů z poplatků a provizí a z operací ve finančních derivátech. Celkově lze očekávat, že ziskovost (tj. čistý zisk po zdanění) bankovního sektoru jako celku bude v roce 2001 lepší než v roce předchozím a zvláště než v roce 1999 a 1998, kdy sektor jako celek zaznamenal ztrátu.

Z hledisek bankovní obezřetnosti lze stav bankovníctví v roce 2001 popsat jako stabilizovaný po mírném zlepšení proti rokům předchozím. Přesto by pokles výše klasifikovaných aktiv a pokles jejich podílu na úhrnu aktiv neměl být přeceňován, neboť se v něm projevuje vliv očištění úvěrového portfolia státem před ukončením privatizace bankovního sektoru.

V roce 2001 dospěl ke svému určitému mezníku vývoj struktury a vlastnické profilace bank. Počínaje polovinou 90. let probíhal zřetelný proces koncentrace bank. Počet bankovních subjektů (tj. včetně poboček zahraničních bank, stavebních spořitelů a dalších specializovaných bank, avšak vyjma centrální banky) zaznamenal svůj vrchol v roce 1995, kdy jich působilo celkem 55. V druhé polovině desetiletí pak jejich počet klesal na 39 k 30. 9. 2001. Tento úbytek odráží jednak zánik řady bank, několik fúzí či amalgamací a konečně i přetvoření Konsolidační banky na Českou konsolidační agenturu v srpnu 2001. Souběžně s tím pokračovalo i odstupování státu z vlastnických vztahů k bankám, které bylo dovršeno privatizací státního podílu v Komerční bance v roce 2001. Podíl zahraničních vlastníků v bankách se z veličiny marginální v první čtvrtině 90. let zvětšil na veličinu dominantní nyní.

Tab. č. VII/6

Rozdělení bank podle vlastnictví a podíly skupin bank na bilančních úhrnech

K datu	počet bank celkem	počet bank celkem	banky s rozhodující českou účastí	banky s rozhodující zahraniční účastí
1. 1. 1990	5,0	5,0	5,0	0,0
31. 12. 1992	37,0	37,0	26,0	11,0
31. 12. 1995	55,0	55,0	32,0	23,0
30. 9. 2001	39,0	39,0	13,0	26,0
30. 9. 2001	podíl na aktivech (v %)	podíl na aktivech (v %)	podíl na úvěrech (v %)	podíl na vkladech klientů (v %)
velké banky	58,5	58,5	60,6	68,8
střední banky	21,7	21,7	22,5	16,9
malé banky	2,7	2,7	3,2	1,8
pobočky zahr. bank	12,0	12,0	10,0	4,4
stavební spořitelny	5,1	5,1	3,7	8,1

Pramen: statistika ČNB

Ve vývoji rejstříku produktů a technologického vývoje bank i v marketingové strategii bank jsou uplynulé tři roky obdobím značné činnosti. Řada kroků souvisí s úsilím bank zmenšit závislost výnosovosti na sféře vklady-úvěry a zvýšit váhu provizně-poplatkových obchodů, samozřejmě též s vývojem elektronických technologií. Intenzivně je proto rozšiřován rejstřík služeb v platebním styku, finančním zprostředkování na kapitálovém trhu včetně obchodování s finančními deriváty a dále v technologiích přímého bankovníctví. Modernizují se formy a postupy používání bankovních karet, zavádějí se automatizované technologie komunikace mezi klientem a bankou. To ovšem na druhé straně přináší i složitější otázky jak zabezpečit zachování bankovní obezřetnosti a prevence finanční trestné činnosti. Výrazná je v posledních době rovněž orientace na poskytování spotřebitelských úvěrů.

Pozornost v roce 2001 přitahovaly otázky zákonného pojištění vkladů u bank. Odbornou i laickou popularitu si získala především záležitost dodatečného rozšířeného odškodnění za vklady v Pragobance,

VII. Peníze

Universal bance a bance Moravia, které upadly do insolvence „zatím“ jako poslední. Utilitární mininovelou zákona o bankách ze srpna 2001 byla prodloužena a zpevněna kontroverzní série zpětného odškodňování nad standardní zákonný rámec, jejíž zálužnost nám ještě budoucnost ukáže.

Tento přístup přerůstá v syndrom „pojištění namísto obezřetnosti a pořádku“. V bankovním a finančním světě je již delší dobu diskutována otázka „pojištěného morálního hazardu“. Jinak řečeno poukazuje se na to, že příliš vysoká míra zajištění před jakkoliv způsobenou finanční škodou jednak zvyšuje riziko neobezřetného – ne-li přímo nekalého – chování jak na straně finančních zprostředkovatelů, tak jejich klientů, jednak zvyšuje náklady finančního zprostředkování, které samozřejmě dopadají též na míru výnosů, úročení nevýmíjaje. Debata ve světových finančních centrech přitom za zvláště problematické považuje vysoké jištění před škodami z investování, neboť jde proti podstatě tohoto finančního konání jako tržně podmíněné a vlastně spekulativní záležitosti. Chování státu a „nemlčící“ veřejnosti u nás jde proti tomuto poznání, aniž si snad uvědomuje, že tím přispívá k výši nákladů na sanaci finanční sféry. Nynějším konkrétním dopadem např. je, že náklady na finanční sycení Fondu pojištění pohledávek z vkladů, které dorůstá zhruba 3,8 mld. Kč za rok, již měřitelně přispívá k nízké úrokové hladině na straně vkladů. Ta klesá hlouběji pod hladinu inflace (jistě nejen z tohoto důvodu) a úspory se tak stávají ekonomicky trestanou kategorií – což začíná prostupovat jako další oblíbené téma právě nyní. Nedobrou perspektivou, k níž se takto vytváří opodstatnění, by bylo, kdyby nastalo přísně ekonomickými kritérii ovládané chování veřejnosti a zlomil se, dosud setrvačně neměnný, sklon obyvatelstva ke spoření.

Jiným tématem roku byl poměrně masivní nástup spotřebitelského úvěrování. Nejen se tato služba dostala do popředí v dynamice finančních produktů, ale od 1. 1. 2002 se jí dostává i nového právního rámce zákonem o některých podmínkách sjednávání spotřebitelských úvěrů. Zatímco širokou veřejnost zajímá přístup k úvěru na spotřební zboží sám o sobě (a zdá se, že se prolomil zde panující dlouholetý konservatismus charakterizovaný zásadou „nežít na dluh“), odbornou veřejnost spíše zajímala některá sporná pravidla, která – podle obav finančních zprostředkovatelů, kteří do tohoto segmentu umísťují peněžní prostředky – mohou vést k tomu, že vynalézaví klienti si naleznou cestu k opakovanému bezúročnému financování svých potřeb.

Toto téma, stejně jako i následující, patří do širší vlny euforie „ochrany spotřebitele“, která sice pramení z nyní vyznávané filozofie řady direktiv Evropské unie, avšak do naší reglementace je někdy přejímána se snaživostí, která jí teprve dodá příděch kampaně a ztráty smyslu pro rovnováhu.

Tématem zajímavým spíše odbornou (podnikatelskou a finanční) veřejnost je nově zaváděná obsažná úprava režimu peněžních převodů a plateb. Pro tuto oblast se vytváří reglementační rámec, tvořený několika zákony (dosud v návrzích), které patrně vstoupí v účinnost od počátku roku 2003. Ty zavedou škálu zákonných pravidel, která poněkud zredukují dosavadní smluvní volnost, ale potlačí i určitou vágnost a nejednotnost postupů v této oblasti. Jednak omezí přípustnost plateb v hotovosti (stropem 1 miliónu Kč), jednak zavedou závazná pravidla týkající se lhůt (resp. rychlosti provedení) převodů, finančních sankcí zprostředkovatelům za vady provedení převodu, vytvoří instituci a mechanismus řešení stížností na vady převodů atd. Hlavní cílovou kategorií jsou platby „malého a menšího“ peněžnictví (do ekvivalentu 50 tis. eur), avšak již z této hranice, jakož i z toho, že řada pravidel není tímto stropem omezena, plyne, že budou ve značném rozsahu využitelná i podnikatelskou sférou.

Jiným – spíše odbornou veřejnost zajímavým, avšak celé občanské sféry se dotýkajícím – aktuálním tématem byla problematika registrů sloužících k posouzení bonity klientů, zejména z hlediska jejich úvěruschopnosti. Registr, který bude shromažďovat a exploatovat údaje o úvěrové bonitě právnických osob (chráněný režimem bankovního tajemství), je prakticky připraven v České národní bance, avšak jeho proponované uvedení v chod od počátku roku 2002 je zdrženo průtahy s přijetím velké harmonizační novely zákona o bankách, která pro něj dotváří právní základ. Jiný registr, zachycující jeden z podstatných faktorů úvěruschopnosti fyzických osob, totiž registr zástav na věcech movitých, je po technické stránce patrně připraven začít fungovat od počátku roku 2002. Bude spravován notáři, resp. Komorou notářů, a přinese tyto novinky: Ke vzniku zástavy na věci movité bude nezbytné uzavřít notářskou smlouvu, která pak

VII. Peníze

bude zanesena do registru. Osoby mající oprávněný zájem informací z registru získat, budou pak moci, opět prostřednictvím notáře, údaj z registru získat. Právním základem této úpravy je novela občanského zákoníku, účinná od 1. 1. 2002.

Další široce frekventovaná témata poslední doby zahrnovala praktický chod vstupu eura na scénu jakožto platidla, ukončení operací a postup vypořádání tradičně velice oblíbeného našeho depozitního instrumentu, totiž vkladních knížek na doručitele, které si získaly snad až nezasloužený odsudek jako zneužitelné anonymní účty a v posledních měsících i postup proti subjektům a finančním operacím, které mohou sloužit podpoře mezinárodního terorismu.

Vývoj právního rámce bankovníctví ČR v roce 2001

Vývoj nejdůležitějšího segmentu – zákona o bankách – vykázal v roce 2001 dvě formálně jakoby mimoběžné trasy. Jednak byla návrhovatelem pracně kultivována celková tzv. harmonizační novela zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, která v roce 2000 sice opsala svou odyseu v Parlamentu, avšak byla v závěru roku 2000 těsně odmítnuta pro kontroverzní retroaktivní ustanovení dodatečných náhradách pro klienty tří bank. Harmonizační novela je nyní (v o prosinci 2001) v rukou rozpočtového výboru Poslanecké sněmovny. Ve stejné době byla na základě poslanecké iniciativy pohoťově projednána dílčí novela zákona o bankách (zákon č. 319/2001 Sb.), jejíž těžiště bylo právě v přechodném ustanovení, zavádějícím zpět – toto dodatečně odškodnění, přizdobená § 41a až 41m, upravujícími „regulérní“ režim pojištění pohledávek z vkladů; tyto paragrafy, tvořící část třináctou velké harmonizační novely, byly přijaty ve znění totožném s vládní předlohou velké harmonizační novely, s výjimkou vyššího stropu odškodnění ex nunc (ekvivalent 25 tis. eur proti 15, resp. 20 tis. eur ve vládní předloze). Tato dílčí „mininovela“ byla přijata v srpnu a je účinná od 7. 9. 2001.

Průtahy s přijetím „velké“ harmonizační novely již začínají vadit – a to nejen v otázce zahájení registru právnických osob pro účely posouzení úvěruschopnosti. Novela obsahuje mimo nevyhnutelných přizpůsobení se *acquis communautaire* (bankovní dohled na konsolidované bázi, jednotná bankovní licence, princip dohledu mateřskou zemí, volnost přeshraničního poskytování bankovních služeb atd.) řadu opatření zdokonalujících dosavadní zákon o bankách *per se*. Několik otázek je však i v této vládní předloze neřešeno, resp. řešeno diskutabilně, např. restriktivnost pojetí činností povolených bance (znemožňující mj., aby banka poskytovala třeba účetnické služby své dceřiné společnosti) či drastické (a snad i nechtěné) pravidlo, že při prohlášení konkursu na banku se všechny závazky dlužníků stávají ihned splatnými, což – v navržené dikci – by se vztahovalo i na dlužníky z hypotečních úvěrů. Fatálnost dopadu takového opatření je očividná. Vzato vcelku je však velká harmonizační novela již poměrně kultivovaným zákonem, třeba ještě nikoliv kýženým esenciálním zákonem o podnikání na finančních trzích, který by teprve mohl přinést jednoznačné a rovné zacházení se všemi subjekty operujícími na finančních trzích, integraci dohledu apod.

Další skupinou zákonů, týkajících se bank velmi těsně, jsou zákon o převodech peněžních prostředků, zákon o elektronických platebních prostředcích a platebních systémech a zákon o finanční arbitráži. Jejich vládní předlohy jsou nyní (v prosinci 2001) ve stadiu I. čtení v Poslanecké sněmovně. Jde o zákony zcela nové, upravující oblast, která dosud byla upravena pouze nepřímo. První zmíněný zákon upravuje převody peněžních prostředků v české měně a přeshraniční převody, vydávání a užívání elektronických platebních prostředků a vytváření a provozování platebních systémů. Na přeshraniční převody se vztahuje jen v případě, nepřesahují-li ekvivalent 50 000 eur. Upravuje informační povinnosti převádějící instituce vůči klientům, maximální lhůty převodů, sankce při překročení lhůt (úrok z prodlení) a při neúspěšném přeshraničním převodu (poskytnutí částky převodu až do 12 500 eur, úrok z prodlení, bonifikace částky za převod). U elektronických platebních prostředků je do tří měsíců od účinnosti zákona Česká národní banka zavázána vydat vzorové obchodní podmínky. Na tento zákon navazuje návrh zákona o finanční arbit-

VII. Peníze

ráží, která by měla rozhodovat spory z operací upravených zákonem o převodech peněžních prostředků atd. Arbitráž by měla působit pod egidou ČNB a do roku 2005 jí být také financována. Na některé prvky této arbitráže jsou per analogiam uplatněny principy rozhodčího řízení.

Jiným, zcela novým zákonem, který je připravován již drahnou dobu a v prosinci 2001 se nacházel po 2. čtení v Poslanecké sněmovně, je vládou navržený zákon o omezení plateb v hotovosti. Navrhovaným stropem hotovostních plateb je 1 milión Kč. Zákon obsahuje nicméně škálu výjimek, např. hotovostně by bez omezení mělo být i nadále možno uskutečnit platby fiskální (daně, cla atd. podle zákona o správě daní a poplatků, dále platby pojistného, sociální péče, zdravotního zabezpečení, fondu zaměstnanosti atd.). Zákon rovněž neomezuje hotovostní platby mezd či důchodů. Za pozornost stojí, že s návrhem tohoto režimu je spojen nárok na posílení finančního aparátu o 220 osob a částku 84 mil. Kč.

Zákonem č. 321/2001 Sb., přijatým v srpnu, jsou s účinností od 1. 1. 2002 upraveny některé podmínky sjednávání spotřebitelského úvěru. Upravuje – až na některé výjimky – smlouvy, jimiž je poskytován spotřebitelský úvěr v rozmezí 5 tisíc až 800 tisíc Kč. Již v průběhu projednávání zákona byly vedeny debaty o tom, že některá pravidla staví do nerovného (znevýhodněného) postavení věřitele (zejména v případě, kdy věřitel je odlišný od poskytovatele věcného plnění). Nyní, ve fázi počínající aplikace zákona, se tyto kritické hlasy znovu ozývají.

Silná zákonotvorná agilita probíhala rovněž v oblasti reglementace kapitálových trhů. Zákonný rámec podnikání na kapitálovém trhu obsahuje více problémů a zálužností než právní rámec peněžnictví (s výjimkou družstevního). Pikantním problémem se stala otázka pojištění tzv. zákaznického majetku u obchodníků s cennými papíry, tzv. Garančního fondu, podle zákona o cenných papírech. Řada právních a interpretačních nejasností vyústila v to, že podle platného zákona již nastal stav, kdy má být z Garančního fondu plněno klientům poškozeným úpadkem některých obchodníků s cennými papíry, avšak podle téhož zákona je tento Fond zcela prost jakýchkoliv prostředků, a podle některých obhájitelských interpretací zákona je ani v roce 2002 nenačerpán.

V oblasti realizovatelnosti zástav zaznamenal rok 2001 několik rysů. Sjednáním některých administrativně-technických podmínek se dospělo do stadia, kdy lze aplikovat ustanovení o nedobrovolných dražbách zákona č. 26/2000 Sb. o veřejných dražbách (účinný byl od 1. 5. 2000, avšak operační předpoklady pro jeho využití zde byly prakticky až od počátku roku 2001). Dalším rysem byl vývoj v oblasti režimu zástav na věcech movitých. Novelou Občanského zákoníku č. 367/2000 Sb., účinnou od 1. 1. 2001, byl upraven vznik a deklaratorní podmínky zástav na věcech movitých, které nejsou předávány zástavnímu věřiteli (zjevně označení zástavy). Další novela občanského zákoníku č. 317/2001 Sb., účinná od 1. 1. 2001, ovšem učinila další krok a zavedla registr zástav na věcech movitých pod egidou Notářské komory. Se zápisem do registru je nyní spojen vznik zástavy a jeho předpokladem je uzavření zástavní smlouvy v notářské formě.

Ponecháme-li stranou zákonotvorné usilování ve sféře instrumentů a institucí kapitálového trhu, kde je situace nejkomplikovanější a koncepce nejméně ujasněná, zahrnovala legislativní činnost ještě další sféry dotýkající se bank. V různém stadiu připravenosti a projednávání je tak věčný záměr zákona o úpadku, který by měl přinést zásadnější zdokonalení režimu konkursu a vyrovnání a potlačit jeho dosavadní likvidační charakter, tzv. euronovela obchodního zákoníku, která by měla mj. zavést postup proti opožděným platbám v obchodních transakcích, návrh zákona o finanční prokuratuře a poslanecký návrh zákona o registrátorech, který by měl otevřít pole k přenesení agendy obchodních rejstříků do soukromopodnikatelské sféry.

Čím více eskaluje tzv. legislativní smršť, tím spíše přibývají než ubývají nesnáze v aplikaci práva i v judikatuře, neboť je nad možností uživatelů práva sledovat vývoj právní úpravy. Rýsuje se i jiný problém, a tím jsou slabiny tvorby zákonů samotné. Hlediska organičnosti práva, koherence zákonů a někdy i respektování základních právních zásad jsou příliš často zastíněna legislativní kasuistikou, nezřídka účelovou. Vynořil se i jiný moment, a tím je skutečnost, že vyhovění nesčetným změnám a novelizacím zákonů (pro připomenutí – od roku 1992 byl právní režim zástav v občanském zákoníku přímo novelizován asi se-

VII. Peníze

dmnáctkrát, zákon o cenných papírech desetkrát, zákon o dluhopisech sedmkrát, zákon o burze cenných papírů šestkrát, zákon o bankách jedenáctkrát atd.) přináší do ekonomiky již vskutku ohromnou nákladovou zátěž – násobkově přesahující čísla v obligatorním ohodnocení dopadů na státní rozpočet v návrzích zákonů. Méně bylo by více.

JUDr. Ivan Angelis, CSc., odborný spolupracovník Hospodářských novin

Kapitálový trh

Ani rok 2001 nebyl pro český kapitálový trh příliš příznivý. Vývoj na zahraničních trzích, především v USA, přispěl k dalšímu poklesu kursů akcií většiny domácích společností. Po teroristickém útoku na Světové obchodní centrum se dokonce ocitly nejdůležitější burzovní indexy na dohled historického minima. Objem obchodů s akciemi se dále snížil, což platilo zejména v případě RM-Systému. O mnoho lépe si nevedly ani fondy – mnohé pocitily odliv zájmu investorů. V závěru ovšem kursy českých akcií již tradičně rostly.

Trhu příliš nepomohla privatizace dalších strategických společností, jejíž průběh působil v některých případech (České radiokomunikace) poněkud chaoticky. Situaci komplikovala i řada nejasností či nepřesností v novelách „kapitálových“ zákonů, které začaly platit v lednu 2001. Řada těchto právních norem již proto bude novelizována.

Téma roku – zužování trhu

Trhem notně zahýbaly krachy některých firem obchodujících s cennými papíry, v čele s největším domácím obchodníkem s americkými akciemi Private Investors. Později ho následovaly společnosti Bradley, Rosenblatt and Co. a Finnex Praha. Jiné společnosti, včetně renomovaných firem, trh dobrovolně opustily. Důvodem byla klesající rentabilita poskytovaných služeb. Navzdory tomu je ovšem dosud počet subjektů působících na trhu příliš vysoký, což je evidentní zejména u přibližně stovky firem s licencí obchodníka s cennými papíry.

Dobrovolné i „vynucené“ odchody provázelo vyřazování nelikvidních emisí z registrovaného trhu. Podle zákona ho musí opustit tituly, jejichž tržní kapitalizace nedosahuje 1 miliónu eur (přibližně 35 miliónů korun). Na trhu by zároveň měla být volně k dispozici alespoň čtvrtina cenných papírů v emisí. U likvidních emisí ovšem novela zákona umožnila udělit výjimku.

Vyřazování emisí se týká především RM-Systému. Ten postupně zpřesňoval počty i názvy společností, jichž se selekce týká. Koncem roku nakonec vyřadil kolem 800 emisí. Na trhu RM-S se tedy bude obchodovat s přibližně 400 akciovými tituly. V případě pražské burzy, která již v minulosti svůj trh pročistila, nesplnilo požadavky dané zákonem akcie 13 společností. Na burzovním trhu tak zůstává přibližně 100 akciových titulů.

Vážné problémy působil subjektům operujícím na trhu stav legislativy. Přijaté novely nejdůležitějších „kapitálových“ zákonů měly řadu okének. Některé z nich již byly odstraněny, na dalších se pracuje.

Byly také vyneseny první – a konečné – rozsudky nad těmi, kdo porušili zákon, a to v případech CS Fondů a fondů spravovaných podnikatelem Milanem Šrejbrem. Policie se zabývala vyšetřováním dalších nelegálních aktivit. Staronovou kauzou byl Harvardský průmyslový holding v likvidaci. Případ je ve slepé uličce – vyšetřovateli se dosud nepodařilo předat obvinění zakladateli Harvardských fondů Viktoru Koženému ani Borisí Vostrému, bývalému předsedovi představenstva a likvidátorovi HPH.

VII. Peníze

Dluhopisy

Loňský rok byl pro domácí dluhopisy poměrně příznivý. Do dubna jejich ceny výrazně rostly, poté do srpna postupně klesaly. Příspěly k tomu obavy spojené s demisí ministra financí Pavla Mertlíka, růst inflačních tlaků, který koncem července dokonce přiměl Českou národní banku k tomu, aby zvedla základní úrokovou sazbu z 5 na 5,25 % a souběh dalších nepříznivých faktorů. V srpnu se však sestupný trend znovu obrátil a dluhopisový trh pak zažil další silný růst. Americká centrální banka Fed i Evropská centrální banka na rozdíl od ČNB úrokové sazby snižovaly. Jejich kroky uspišily i důsledky teroristického útoku na newyorské Světové obchodní centrum. Vzhledem k tomu, že v ČR už znovu nejsou inflační tlaky pokládány za vážnou hrozbu, očekává se, že také ČNB bude postupně snižovat klíčové úrokové sazby, což by dluhopisům znovu prospělo.

Rekordní objemy obchodů v prvním a zejména čtvrtém čtvrtletí loňského roku svědčí o tom, že mnozí institucionální investoři (pojišťovny, banky, penzijní fondy a další) preferují dluhopisy jako vhodnou příležitost, jak přežít současné období nejistoty.

Podle revidovaných dat Ministerstva financí měly být loni vydány státní dluhopisy za 64 mld. Kč. Místo emise nových dluhových cenných papírů se stát zaměřil spíše na navyšování objemu již existujících obligací. Na trhu se nicméně objevil nový, patnáctiletý státní dluhopis ČR 6,95/16. Neúspěchem skončila aukce jeho druhé tranše. Poprvé od roku 1998 se nepodařilo upsat nabízené čtyři miliardy korun. Jak potvrdil průběh dalších aukcí státních dluhopisů, šlo však o výjimku.

Vláda hodlá krytí prostřednictvím státních dluhopisů podstatnou část rozpočtového schodku. Drobní investoři se ale vzhledem k vysoké nominální hodnotě i způsobu prodeje (aukce pro velké investory) ke státním ani dalším dluhopisům nadále prakticky nedostanou. Nezbyvá jim proto než vsadit na hypoteční zástavní listy s poměrně nízkým nominálem, které vydávají některé instituce, zejména banky, nebo investovat do obligacních fondů, které se nyní těší velkému zájmu.

Deriváty

O tom, že budou v ČR povoleny organizované obchody s deriváty, rozhodla Komise pro cenné papíry již na podzim roku 2000. Pražská burza obdržela licenci 2. srpna. Přesto zřejmě zahájí tyto transakce – s opcemi a futures na akciový index, futures odvozené od úrokové míry a od koše státních dluhopisů – až ve druhém čtvrtletí 2002. Dlouho totiž nebylo důsledně vyřešeno vypořádání těchto operací v UNIVYC. Navíc obdrželi obchodníci první licence umožňující burzovní transakce s deriváty až koncem loňského roku. Burza také musí znovu prověřit systém, jehož prostřednictvím se bude s deriváty obchodovat.

V minulosti se předpokládalo, že derivátové obchody výrazně přispějí ke zvýšení obchodů s domácími podkladovými aktivy, zejména s akciemi. V poslední době již ale experti tak optimističtí nejsou. Vzhledem k tomu, že se udělení licence k organizovanému obchodu s deriváty protáhlo, přesunuly se totiž mezitím derivátové transakce s některými investičními instrumenty mimo registrované trhy.

O povolení organizovat transakce související s opcemi a futures na středoevropské akciové indexy na Vídeňské burze usiluje RM-Systém. Prozatím však nepodal potřebnou žádost na Komisi pro cenné papíry. Souvisí to zřejmě s nejasnostmi kolem banky, která by tyto transakce vypořádávala.

Subjekty kapitálového trhu

Komise pro cenné papíry (KCP): Aktivita komise se loni ve značné míře soustředily na novelu zákona, který má od roku 2002 upravit vlastní činnost KCP. Sporné body se v případě této právní normy kontrolovaly především do tří bodů: Komise usilovala o to, aby mohla vydávat vlastní vyhlášky bez prostřednictví Ministerstva financí, snažila se převzít dozor nad penzijními fondy. Jejím cílem také bylo, aby

VII. Peníze

její aktivity částečně financovali účastníci kapitálového trhu. V prvním případě KCP víceméně uspěla, byť má některé z vyhlášek ještě dokončit Ministerstvo financí, u zbývajících dvou nikoliv.

Z uvedeného je zřejmé, že také loni pokračovaly „tradiční“ spory komise s představiteli zmíněného ministerstva, které se týkaly především zmiňované legislativy.

Komise se loni aktivně podílela se na vytvoření konečné verze Kodexu správy a řízení společností: Kodex, který vychází ze zkušeností členů Organizace pro hospodářské spolupráci a rozvoj, obsahuje doporučení, která by měly plnit firmy působící na veřejném trhu. Významný byl i podíl KCP na přípravě návrhu zákona o registrátorech, kteří mají v budoucnu nahradit obchodní rejstřík a soudy. Aktivně vystupovala také při jiných změnách legislativy, zejména právních norem, jejichž cílem je usnadnit v ČR primární emise akcií (IPO).

Velice kriticky byla ovšem její činnost hodnocena v souvislosti s krachem společnosti Private Investors (PI). Celá kauza vypovídá především o vážných mezerách v legislativě (nejasná problematika výpočtu náhrad, které mají klienti krachující firmy dostat od Garančního fondu obchodníků s cennými papíry aj.). Postup Komise v celé záležitosti působil váhavě, někteří z bývalých klientů PI se cítí jedním KCP natolik poškozeni, že podali na zodpovědné pracovníky trestní oznámení. Ukázalo se totiž mj., že prověrka společnosti v rámci tzv. přelicensování byla spíše formální a kromě ní komise aktivity firmy nikdy nekontrolovala.

Případ rozvířil otázku klientských i tzv. nominee (svěřeneckých) účtů, obchodování na úvěr, ale i etiky obchodníka, který by měl na rozdíl od praxe běžné v Private Investors klienty důkladně informovat o realizovaných transakcích. Bez jejich vědomí by pak neměl používat svěřené peníze k operacím, k nimž

Tab. č. VII/7

Wybrané subjekty českého kapitálového trhu

Subjekt	k 31. 12. 1999	k 31. 12. 2000	k 31. 10. 2001
SCP	1	1	1
Burza	1	1	1
RM-Systém	1	1	1
Investiční spoječ.	79	71	75
v likvidaci	55	52	54
Podílové fondy	93	94	96
Otevřené PF	74	87	90
Uzavřené PF	19	7	6
Obchodníci s CP	131	112	99
Makléři	1543	1547	1546
Celkem VO CP	2309	2040	- 1)
Emise PL	145	104	-
Emise dluhopisů	124	123	-
Emise akcií	2040	1813	-

Pozn.: 1) Od 1. 1. 2001 již neevduje počty veřejně obchodovatelných cenných papírů Komise pro cenné papíry. O titulech, se kterými se obchoduje v RM-Systému a na burze, rozhodují oba účastníci trhu.

Pramen: KCP

VII. Peníze

nesvolili. Několik vedoucích pracovníků PI čelí trestnímu stíhání. Obdobně je tomu také v případě firmy Bradley, Rosenblatt and Company. V tomto případě, stejně jako u zkrachovalého Finnexu Praha, je ovšem pozice klientů složitější. Jejich peníze byly sice investovány do nevýhodných projektů, ovšem zřejmě na základě smlouvy, kterou podepsali.

KCP se dále aktivně podílela na otevírání fondů. Na základě stávající legislativy povolila přibližně dvěma desítkám firem organizovat individuální správu portfolií (Asset Management). O povolení poskytovat tuto službu přitom KCP žádá zhruba stejný počet společností.

Komise také vypracovala podmínky, na jejichž základě budou od letošního roku v ČR působit zahraniční investiční společnosti a jimi spravované fondy. Více než třicet subjektů požádalo o licenci pro činnost téměř 600 fondů.

Z jejich praktických kroků je třeba zmínit pozastavení převodů akcií Harvardského průmyslového holdingu v likvidaci. Svůj půlroční zákaz 9. srpna znovu prodloužila o dalších šest měsíců. Tento krok zdůvodňuje nejasnou situací v holdingu. Upozornila rovněž akcionáře HPH, že je odkup akcií, který jim nabídl představenstvo společnosti, je vzhledem k pozastavení veškerých převodů neplatný.

KCP také zahájila kontrolu klíčových subjektů působících na trhu. Zavedla rovněž nový systém inspekcí, nazvaný Risk Based Inspections, jehož základem je hodnocení dozorovaných subjektů na základě ohodnocení jejich rizikovitosti. Jde vlastně o jakýsi vnitřní (veřejně neznámý) rating, který jim KCP na základě minulých zkušeností přidělila.

Od 30. listopadu se znovu rozeběhly makléřské zkoušky, část věnovaná derivátům byla ovšem zahájena až v letošním roce.

K záslužným aktivitám patří nově zavedená praxe, podle níž KCP zveřejňuje subjekty nebo osoby, které se na investory obracejí s nabídkami, jež porušují zákon.

Od 1. září se stala členkou prezidia KCP Lucie Melková. Vedení KCP je tak po dlouhé době opět kompletní. V únoru má skončit volební období komisařky Ireny Pelikánové, o dva měsíce později pak Tomáše Ježka. Členy prezidia jmenuje na základě návrhu vlády prezident. Teoreticky mohou být oba jmenování zvoleni do této funkce znovu.

Burza cenných papírů Praha: Zájem o domácí akcie znovu poklesl. Přispěl k tomu zejména nepříznivý vývoj na akciových trzích, stejně jako krize na některých rozvíjejících se trzích, zejména v Turecku a Argentíně. Obdobný vývoj ovšem charakterizuje i obchody na budapeštské nebo varšavské burze. Nejdůležitější burzovní indexy PX 50 a PX-D postupně klesaly. Souvisí to ovšem především s tím, že v jejich bázi mají rozhodující podíl telekomunikační tituly (Český Telecom a České radiokomunikace) a ČEZ, jejichž ceny měly sestupnou tendenci. Akcie bank (Česká spořitelna a Komerční banka), tedy společností, které již mají nebo v průběhu roku získaly soukromé majoritní vlastníky, naopak v průběhu roku spíše posilovaly.

Po teroristickém útoku z 11. září na Světové obchodní centrum trh klesl na loňské minimum. Posléze se ale vzpamatoval a podobně jako v minulosti v závěru roku posiloval. Přispěly k tomu i zprávy o chystané privatizaci ČEZ, Českého Telecomu a také Unipetrolu, byť dosud v obou případech panují určité nejasnosti.

Ke zvýšení zájmu investorů pražské burze pohříchu příliš nepomohlo ani přijetí za přidruženého člena Evropské federace burz (FESE) 14. června.

Velkému zájmu investorů se naproti tomu těšily dluhopisy, které lámaly především koncem roku jeden rekord za druhým. Do značné míry to zřejmě souvisí se změnou strategie u velkých institucionálních investorů, kteří dosud tolik nedůvěřují akciím.

Burza, na kterou od února dohlíží jako burzovní komisař Pavel Krčál, získala konečně v srpnu licenci na organizované obchody s deriváty. Z řady výše zmíněných důvodů ovšem zřejmě zahájí transakce s deriváty až ve druhém čtvrtletí letošního roku.

Ani loni se na pražské burze nepodařilo uskutečnit žádnou primární emisi akcií. Dlouho očekávaný test – navýšení základního jmění brněnské společnosti Limart – byl nakonec neúspěšný. Po malém zájmu investorů zaznamenaném v červnu byla snaha o primární emisi přesunuta na září a po událostech

VII. Peníze

z 11. září nakonec odložena na letošní rok. Svůj záměr připravit pro své klienty primární emisi akcií ve druhé polovině tohoto roku oznámila Česká spořitelna. Obdobné plány mají ovšem i další společnosti. Bude tedy některá z IPO v letošním roce úspěšná? Na burzovním trhu se na základě žádosti emitenta znovu objevily akcie Metalimexu, které z něj kdysi byly vzhledem k nízké likviditě vyřazeny.

Podobně jako jiné středoevropské burzy také pražská pokračovala v jednáních, jejichž cílem je zapojit se do některé z chystaných aliancí burzovních trhů. Veřejnost překvapil návrh maďarského ministra financí, který navrhl fúzi trhů ve střední Evropě. Většina středoevropských burz se ale spíše snaží zapojit do aliancí chystaných významnými evropskými burzami.

RM-Systém: V loňském roce zaznamenal RM-Systém další pokles objemu obchodů. Jedním ze stěžejních bodů činnosti RM-S byly loni přípravy na vyřazování nelikvidních emisí z registrovaného trhu. Předpokládá se, že na trhu zůstane přibližně 400 akciových titulů.

RM-Systém také usnadnil přístup na svůj trh prostřednictvím internetových stránek. Jde o službu nazvanou wobchod. Společnost se chce nadále orientovat na internetové obchody, počet zájemců o tyto transakce stoupá. Letos hodlá zájemcům nabídnout obchody se zahraničními cennými papíry. Chystá rovněž projekt zaměřený na vydávání a vracení podílových listů otevřených podílových fondů. Středem pozornosti zůstává nadále spolupráce s vídeňskou burzou, jejímž cílem je umožnit zájemcům organizované obchody s deriváty na středoevropské akciové indexy.

Alfou a omegou další činnosti RM-Systému bude ovšem postavení, které mu vymezí připravovaný zákon o podnikání na kapitálovém trhu. V úvahu připadají tři možnosti: ponechat RM-Systém ve stávající podobě, jeho změna na obchodníka s cennými papíry a transformace trhu RM-Systému na alternativní obchodní systém, nebo změna mimoburzovního trhu na klasickou burzu. Teoreticky má vše v rukou ČSOB, která je nyní největším akcionářem pražské burzy i PVT. Ten je zase stoprocentním majitelem RM-Systému. Zatím se ale zdá, že banka řeší jiné problémy a rozhodnutí, jak s RM-Systémem dále naloží, proto v dohledné době nepadne.

Investiční společnosti a fondy: Členové Unie investičních společností, sdružující nejvýznamnější domácí správce fondů, začali od 1. ledna loňského roku oceňovat obhospodařovaný majetek denně. Malé fondy ovšem mohly na základě výjimky pokračovat v týdenním oceňování svého majetku. Dále pokračovala koncentrace trhu. Pioneer Trust dokončil převzetí fondů původně spravovaných Credit Suisse Asset Management, investiční společnost investAGe zase fúzovala s J&T Asset Management.

Přes překážky, které dosud představují žaloby minoritních akcionářů, pokračovalo otvírání investičních (a také uzavřených podílových) fondů.

Do obtížné situace se dostali podílníci fondů Akro otevřeného podílového fondu evropského, pro který zajišťovala část aktivit zkrachovalá společnost Private Investors. Velkou ztrátu však nakonec fond ustál. Fondy Investim naopak doplatily na vazbu na firmy z krachující skupiny Finnex. Většina správců nejdůležitějších fondů pozastavila po událostech z 11. září zhruba na týden nákup a prodej fondů.

Hitem roku se staly balíčky fondů, které investorům nabídly především Investiční společnost České spořitelny (původní Spořitelni investiční společnost) v podobě tzv. sporoplánu a konkurenční Felix Investiční kapitálové společnosti Komerční banky.

Ani do konce roku nebylo vyřešeno, jak bude organizováno kolektivní investování v rámci skupiny ČSOB – IPB. Dosud není jasné, jaká bude role fondů majoritního vlastníka ČSOB – KBC, dceřiné investiční společnosti banky OB Invest, resp. jaká bude budoucnost První investiční, jedné z dcer bývalé IPB. O cenné papíry První investiční, které mají listinnou podobu, se ovšem vede soudní spor. Podle Komise pro cenné papíry nebyl převod listinných akcií na ČSOB rubropisován a banka tedy není jejím majitelem. Představitelé ČSOB zase tvrdí, že při koupi IPB získali její veškerý majetek včetně dceřiných společností a První investiční.

Obdobná otázka, tedy kdo se bude zabývat kolektivním investováním, se objevuje i u skupiny České pojišťovny. Poté kdy v ní získala majoritu skupina PPF, je zde její investiční společnost a kromě toho také Kapitálová investiční společnost České pojišťovny (nově již Investiční společnost České pojišťovny).

VII. Peníze

Fondy členů UNIS čelily po většinu roku odlivu zájmu investorů. Zpočátku šlo o zpětný odkup podílových listů OPF, které původně vznikly v rámci kupónové privatizace. Později investoři prodávali také cenné papíry jiných otevřených podílových fondů. Tento odliv se v závěru roku zastavil – především díky dluhopisovým OPF, o které byl vzhledem k vývoji na trhu velký zájem.

Nové stanovy, které UNIS schválil v červnu, mu umožnily přijmout v polovině listopadu přidružené členy. Mohou mezi nimi být i zahraniční zájemci. To se však zatím nestalo. Přidruženým členem UNIS se ale stal RM-Systém a některé právní kanceláře.

Přes snížení daní z příjmů právnických osob jsou dosud fondy spravované podle domácího práva vůči většině zahraniční konkurence znevýhodněny. Zatímco zahraniční fondy jsou většinou registrovány v Lucembursku, Irsku nebo v dalších zemích s nulovou daní, domácí musí naproti tomu dosud hradit 15% daň.

Chvályhodné je, že po určitém informačním vakuu začaly loni poskytovat domácím investorům informace o své výkonnosti také zahraniční fondy. Díky iniciativě Asociace pro kapitálový trh lze tato data najít na stránkách Hospodářských novin a na internetu. Od letošního roku mohou v ČR působit pouze na základě splnění podmínek, které stanovila pro jejich činnost KPC.

Největší české banky (a jejich investiční společnosti patřící k nejvýznamnějším na trhu) ovšem získali zahraniční strategičtí partneři. Rozdíl mezi domácími a zahraničními fondy se tak postupně stírá. Pokud bude zavedena nulová daň a nově chystaný zákon o kolektivním investování bude odpovídat legislativě EU, tyto rozdíly zřejmě rychle zcela zmizí.

Asociace pro kapitálový trh: K neaktivnějším subjektům působícím na trhu bezesporu patří Asociace pro kapitálový trh, která sdružuje rozhodující účastníky trhu, většinou z řad zahraničních společností. Její činnost je rozdělena do řady sekcí. Agilně si počíná především v legislativní oblasti, podílela se či byla iniciátorem řady zákonů a právních norem upravujících aktivity obchodníků s cennými papíry, otázky spojené s existencí Garančního fondu obchodníků s cennými papíry, novelou obchodního zákoníku, Asset Managementem, primárních emisí akcií aj. Členové asociace také začali poskytovat informace o fondech, které přímo či nepřímo spravují. Od září také zveřejňují data o své činnosti.

Jde o samoregulující se organizaci s velkým vlivem. Zdá se přitom, že v některých případech supluje činnost, kterou by měla provádět KPC.

Středisko cenných papírů: Centrální registr, neboli Středisko cenných papírů (SCP) vedlo k 1. listopadu 2001 celkem 3 056 813 účtů majitelů cenných papírů, z toho 747 890 prázdných. Patřilo k nim 4584 účtů cizozemců (mimo Slovenskou republiku), pro osoby s bydlištěm v SR vedlo středisko 220 517 účtů.

Přestože Středisko cenných papírů omezilo počet zaměstnanců o pětinu, a snížilo tak náklady na svoji činnost, bylo jeho hospodaření ztrátové. SCP patří k nejkritizovanějším subjektům domácího kapitálového trhu. Předmětem kritiky jsou především ceny, které si SCP za své služby účtuje. V srpnu snížila poplatky za emisní služby. Na druhé straně musí platit ti, kdo mají na účtech cenné papíry v nominální hodnotě 11,6 mil. Kč, za správu těchto účtů. Orgány státní správy, které se významnou měrou podílejí na aktivitách střediska, zase protestují proti tomu, že mají od letošního roku za získané informace platit.

Transformace SCP na státní podnik chystaná již před několika lety se zatím – vzhledem k legislativě – neuskutečnila. Má o jeho budoucnosti jasnou představu zakladatel střediska, kterým je Ministerstvo financí?

Legislativa

Novely zákona o cenných papírech, stejně jako obchodního zákoníku, které byly přijaty od počátku loňského roku, způsobily řadu nesnází. Některé pasáže těchto právních norem bylo nutné znovu urychle-

VII. Peníze

ně novelizovat. Část z nich, vztahující se například k individuální správě aktiv (Asset Management) již také byly změněny. Jiné, například nejasnosti kolem Garančního fondu obchodníků s cennými papíry, přetrvávají. Překvapením skončilo schvalování tzv. technické novely obchodního zákoníku. Poslanec Unie svobody Ivan Pilip do novely nenápadným způsobem vpašoval pasáž, díky které by museli investoři, kteří v budoucnu získají majoritu v privatizovaném ČEZ, Českém Telecomu, Unipetrolu a dalších firmách nabídnout minoritním akcionářům odkup akcií. Stát by kvůli tomu přišel o desítky miliard korun. Sociální demokracie spolu s ODS pak tuto pasáž v již schváleném zákoně revokovala. Senát ale tvrdí, že tak byl porušen zákon, a hodlá se v této záležitosti obrátit na Ústavní soud. Povinnost odkupu by odložila privatizaci, protože by se změnila její podmínky.

Stěžejním legislativním úkolem byla ovšem loni příprava dvou nových zákonů – o podnikání na kapitálovém trhu a o kolektivním investování. V obou případech bude zřejmě původně předpokládaný termín, od kterého mají platit, tedy od 1. 1. 2003, posunut. Do obou z nich je totiž třeba promítnout legislativu EU, která ještě nebyla v závěru roku zcela připravena.

První z obou zákonů má zatím podobu věcného záměru, připravené paragrafované znění zákona o kolektivním investování má podstatně konkrétnější charakter. Mělo by se řídit směrnicemi o otevřených podílových fondech platných v EU, počínaje změnou názvosloví přes nejdůležitější zásady pro kolektivní investování platné v EU:

František Mašek, týdeník Ekonom

Hypoteční bankovnictví

Hypoteční bankovnictví zažilo dynamický rok. Jeho hlavními rysy byl pokles úrokových sazeb a růst zájmu o hypoteční úvěry. O hypoteční trh se na počátku roku dělilo devět bank: Bank Austria Creditanstalt, Česká spořitelna, Českomoravská hypoteční banka (ČMHB), ČSOB, GE Capital Bank, HypoVerainsbank, Komerční banka, Raiffeisenbank a Živnostenská banka. V průběhu roku některé banky sdružily síly – od května 2001 začala ČSOB na svých pobočkách prodávat hypoteční úvěry ČMHB. Po fúzi HypoVereinsbank a Bank Austria Creditanstalt nabídku hypotečních produktů převzala HVB Czech Republic.

Od počátku roku 2001 byla snížena státní podpora hypotečních úvěrů ze čtyř na dva procentní body. Důvodem byl pokles průměrných úrokových sazeb hypotečních úvěrů s nárokem na státní podporu, od kterého se výše státní podpory odvozuje. V roce 2000 klesl pod hranici 8 % na 7,93 %. Ministerstvo pro místní rozvoj se sice snažilo ve vládě prosadit obnovení čtyřprocentní dotace, ale neuspělo.

Hitem roku se stal program TOP Bydlení, který Česká spořitelna avizovala již v únoru a oficiálně vyhlásila v květnu. Hlavní body tohoto programu slibovaly nemalé výhody:

- Česká spořitelna ohlásila dotaci na polovinu hypotečního úvěru pro fyzickou osobu ve výši tří procentních bodů, a to na celou dobu splácení půjčky
- Minimální výše dotované hypotéky s podporou je 300 000 korun
- Maximální výše dotované části úvěru je jeden milión korun na byt a 1,5 miliónu Kč na dům
- Celková maximální výše úvěru není dotací ovlivněna, závisí na bonitě žadatele
- Dotaci je možné použít na koupi nové i staré nemovitosti
- Doba splatnosti dotovaného hypotečního úvěru je pro nové nemovitosti 20 let, pro staré 15 let
- Dotace spořitelny nevylučuje souběžné využití státní podpory bez jakýchkoli omezení

VII. Peníze

Tab. č. VII/8

Hypoteční úvěry se státní podporou

rok	počet bytů	objem úvěrů v mil. Kč
1996	126	127
1997	2031	1557
1998	2761	2336
1999	3053	3403
2000	4765	5601
2001*	5622	7305

Pozn.: * k 30. 9. 2001

Pramen: MMR ČR

skou soutěž. K šetření však nedošlo, protože Česká spořitelna může bez problémů prokázat přebytek levných primárních vkladů a dumpingovou cenu hypoték jí nelze dokázat. Její klienti v ní nechávají zahálet na svých běžných a žirových účtech peníze úplně za babku, a proto si může dovolit půjčky dotovat.

Stížnost na Českou spořitelnu sice vyzněla naprázdno, ale konkurenční opatření ostatních bank na sebe nedala dlouho čekat. GE Capital Bank snížila minimální úrokovou sazbu na 6,9 % při fixaci na jeden rok a v listopadu snížila i minimální úrok s fixací na 5 let ze 7,5 % na 7,3 %. Kromě toho hlásila, že bude půjčovat až do výše 85 % odhadní ceny nemovitosti. Podle zákona mohou banky půjčovat jen do 70 % odhadní ceny, pokud chtějí emitovat hypoteční zástavní listy. To však GE Capital Bank zatím neudělala.

Se slevami si pospíšila i Českomoravská hypoteční banka. Její představenstvo schválilo od 1. 6. 2001 změnu režimu stanovení úroků z hypotečních úvěrů. Sazba je odvozována od ročního Priboru platného v den podpisu smlouvy s klientem. K ní se přičítá koeficient vyjadřující bonitu klienta. Žadatelé z řad fyzických osob jsou rozděleni do tří skupin. Nejmovitějším se bude k Priboru připočítávat 0,9 %, střední bonita je oceněna na 1,7 % a nejnižší na 2,7 %.

Těsně před koncem roku ještě stihla uvést na trh dvě novinky Komerční banka. Její hypoteční úvěr Plus je poskytován až do 90 % odhadní ceny nemovitosti a je možné ho předčasně splatit bez smluvní pokuty. (Možnost předčasného splacení zatím nabízel pouze GE Capital Bank, a to klientům, kteří spláceli pravidelně alespoň půl roku.)

Tab č. VII/9

Úrokové sazby z hypotečních úvěrů se státní podporou

1996	11,40 %
1997	12,90 %
1998	14,20 %
1999	10,30 %
2000	7,60 %
2001*	7,13 %

Pozn.: * k 30. 9. 2001

Pramen: MMR ČR

Současně s tím Česká spořitelna zvýšila poplatky za schvalování úvěrů téměř trojnásobně. Dotované úvěry od České spořitelny nemohou použít lidé, kteří už mají hypoteční úvěr v jiné bance.

Už předběžné ohlášení programu TOP Bydlení v únoru rozpoutalo přímo hypoteční válku. Nejvíce ohrožená se cítila ČMHB, a proto se postavila do čela opozice. Označila úrokovou dotaci České spořitelny za nepřiměřenou a podala stížnost na Úřad pro hospodář-

Druhý produkt Komerční banky se jmenuje Garant. Jde o neúčelový úvěr jistěný nemovitostí určenou k bydlení. Splatnost úvěru je od jednoho roku do 10 let. Poskytuje se do 50 % odhadní ceny zastavené nemovitosti, a to v objemu od 200 tisíc korun do jednoho miliónu. Úrok stanovený při podpisu smlouvy je fixní na celých 10 let.

VII. Peníze

A jak dopadla letošní bilance hypotečních úvěrů, ukazují tabulky. Zbývá ještě dodat, že pouze dvě banky emitovaly letos hypoteční zástavní listy, a to ČMHB v objemu 2 mld. korun a Raiffeisenbank v objemu 500 miliónů korun.

Světlana Rysková, týdeník Ekonom

Družstevní záložny

Situace v sektoru družstevních záložen se zklidnila. České družstevní peněžnictví se v roce 2001 konsolidovalo a pokračovaly zásahy dohlížecího orgánu. Ze 135 záložen zapsaných v obchodním rejstříku jich bylo ke konci třetího čtvrtletí 54 v likvidaci, 18 v konkursu a 7 v nucené správě. Sektor je nyní, pokud jde o počet záložen, přibližně stejně velký jako na přelomu let 1996 a 1997, protože subjektů s povolením působit jako družstevní záložna bylo koncem loňského září 56.

Přestože dramatický pokles vkladů a snížení počtu záložen už nepokračovaly v takovém rozsahu a tempu jako v roce předchozím, dosahuje nyní objem uložených peněz pouhé desetin stavu před krachem největších záložen. Tato skutečnost ukazuje, jak silná byla koncentrace vkladů do několika málo subjektů, připomínajících malé banky, které nezvládly své finanční řízení.

Parlament schválil po několika odkladech dluhopisový program na odškodnění klientů. Nízká výtežnost špatných investic družstevních záložen plynoucí z nedostatečné odbornosti nebo kriminálního jednání jejích představitelů vede ke značnému zatížení státního rozpočtu, protože je potřebné vydat dluhopisy až do výše šesti miliard korun formou půjčky zajišťovacímu fondu záložen na 20 let. Do poloviny listopadu dostalo zhruba 50 tisíc členů družstevních záložen vyplaceno jako náhradu za své vklady celkem tři

Tab. č. VII/10

Souhrnné ukazatele vývoje sektoru družstevních záložen

Období	počet záložen	počet členů	vklady (v mil. Kč)	úvěry (v mil. Kč)	bilanční suma (v mil. Kč)
1996	45	7092	176,2	45,1	211
1997	66	25160	1257,2	186,2	1413,8
1998	76	63301	4484,6	1854,9	4686,6
1999	139	126000	10451	1265,7*	5380,9*
2000**	73	9580	628	n/a	793
30. 9. 2001**	56	10915	766	n/a	954

Pozn.: * odhady ÚDDZ

** stav po vydání povolení ÚDDZ působit jako družstevní záložna podle zákona 100/2000 Sb.

Pramen: Úřad pro dohled nad družstevními záložnami

VII. Peníze

miliardy korun. Vzhledem k průměrnému vkladu v sektoru, který činil přibližně 90 tisíc korun, získala peníze většina členů podle platných podmínek odškodnění až do výše 100 tisíc korun.

Přijetím nové zákonné úpravy otevřel Parlament Úřadu pro dohled nad záložnami prostor, aby zajistil likvidaci nebo nucenou správu tam, kde je třeba. Vzhledem ke značné finanční náročnosti (platy nuceným správcům, likvidátorům, apod.) byl také navýšen rozpočet úřadu a pro příští rok. Nad rámec dosud používaných prostředků má úřad získat až deset milionů korun. Náklady totiž zvyšuje skutečnost, že v případě žalob dochází k dlouhým průtahům do doby, než rozhodne soud a celý čas je nutné zajišťovat administrativu případu (platit likvidátora atd.).

Práva členů jsou nyní lépe ošetřena, stejně jako zákonem vymezené nároky dědiců (do doby prvních výplat zemřelo 1500 lidí). Nově jsou řešeny i problémy členů, kteří ze záložny vystoupili, a také devizové vklady v záložnách jsou ošetřeny podobně jako pojištění korunových depozit, aby se oba produkty dostaly do stejné proporce, jako je tomu u pojištění korunových a devizových vkladů u bank.

Zajišťovací fond získá spolu s penězi z dluhopisového programu také pohledávky zkrachovalé záložny a stane se jejím věřitelem. Výplaty z fondu jsou složitější, než tomu bylo u výplat zkrachovalých bank, protože vzhledem k často špatné evidenci je nutné v řadě případů rekonstruovat účetní evidenci. Protože řada záložen používala institut tzv. pasivního členství, vážne výplata často i na potřebě vysvětlit, zda je klient vůbec členem záložny a má nárok na výplatu ze zajišťovacího fondu.

Budoucnost družstevních záložen ovlivní harmonizační legislativa. Protože vláda už v roce 1999 rozhodla, že nebude v souvislosti se spojitelnými a úvěrovými družstvy žádat Evropskou unii o výjimku, budou v českém družstevním peněžnictví platit direktivy EU. Největší problém pak způsobí ustanovení, podle něhož musí být záložna vybavena základním kapitálem ve výši jednoho milionu eur, což splní jen minimální počet záložen. Bude proto nutné opustit představu, že české družstevní záložny mohou v duchu prvorepublikových kampaňek fungovat především na regionálním a profesním principu.

Stavební spoření

Stavební spoření se stalo nejdynamičtějším finančním produktem na českém trhu. Jeho klienti jsou spíše konzervativní a vyhovuje jim nízké riziko a vysoký výnos vkladů u stavebních spořitelů. Tyto rysy stavebního spoření v kombinaci se snadno dostupným a relativně levným úvěrem přineslo do sektoru šesti stavebních spořitelů od roku 1993 do konce září 2001 celkem 120 mld. korun, které tvoří 16 procent z celkového objemu korunových depozit českých domácností. Za osm let fungování stavebního spoření uzavřely spořitelny přes 5,8 milionu smluv. Platných smluv byly koncem třetího čtvrtletí 2001 téměř čtyři milióny. V roce 2001 uzavřeli klienti za prvních devět měsíců přes 926 tisíc smluv, což je více než za celý předminulý rok dohromady.

Rozjezd úvěrování

Po letech, kdy cyklus stavebního spoření teprve nabíhal a v sektoru logicky rostl objem naspořených prostředků, začíná v posledním roce výrazně slít i poptávka po úvěrech na bydlení. Jejich celková výše dosáhla ke konci září 2001 téměř 67 miliard (za toto období v roce 2001 pak 12,4 mld.), což je víc než polovina objemů peněz uložených ve stavebních spořitelnách.

Fungování systému stavebního spoření je citlivé právě na vyváženost peněz, které do systému přicházejí (vklady) a těch, které z něho odcházejí (úvěry). Nynější situace, kdy objem úvěrů už přesahuje polovinu naspořených peněz, je riziková jen zdánlivě. Naprostou většinu půjčených peněz tvoří tzv. meziúvěry, které jsou ze značné části kryté vklady. Klienti o ně mohou žádat, podle podmínek jednotlivých spo-

VII. Peníze

řítel, někde už při naspoření pouhých 20 procent žádané cílové částky. Mají překlenout časový prostor mezi tím, kdy klient peníze na bydlení potřebuje a okamžikem, kdy získá nárok na regulérní úvěr ze stavebního spoření. Ten je levnější a po úpravách obchodních podmínek většiny stavebních spořitelen na českém trhu nyní nedosahuje obvyklých šesti procent, platných ještě v roce 2000, ale bývá zpravidla pěti-procentní. Úměrně tomu klesly i sazby meziúvěrů, takže koncem roku lze získat překlenovací úvěr v sazbách od 6 do 9,5 procenta (některé stavební spořitelny připravily pro konec roku akce, v nichž nabízejí meziúvěr dokonce za pouhých 5,5 procenta). Jde o reakci stavebních spořitelen na změněnou situaci na peněžním trhu, kde došlo k výraznému snížení úrokových sazeb.

Konkurence pomohla

Druhým důvodem poklesu ceny peněz půjčovaných stavebními spořitelny je zostřená konkurence hypotečních bank, které rovněž přizpůsobily své úrokové sazby změněné tržní situaci, ale hlavně obchodním podmínkám České spořitelny. Ta podle smlouvy o prodeji státního podílu rakouské Erste Bank zahájila program podpory bydlení za zvýhodněných podmínek hypotečních úvěrů, jejichž úrokové míry se při započtením státní podpory hypoték dostaly až pod úroveň sazeb úvěrů ze stavebního spoření.

Snížení úroků z úvěrů, nejen regulérních, ale i meziúvěrů, však neznamenalo snížení úrokových marží stavebních spořitelen. Ty přizpůsobily změněné situaci i úroky vyplácené klientům z jejich vkladů, které se nyní blíží téměř všude spíše dvěma procentům (rozmezí 2 až 4 %). Prakticky ve všech případech byla odstraněna i úroková zvýhodnění, která mohli klienti získat v případě, že po skončení pětiletého spořicího cyklu nečerpali od spořitelny úvěr.

Úvěřovaných klientů je velké množství, a to diverzifikuje a snižuje riziko stavebních spořitelen. Ohrožených půjček je tak jen velmi málo, není nutné tvořit vyšší rezervy a návratnost kapitálu pro akcionáře stavebních spořitelen je relativně vysoká (od 12 do 17 procent).

Tab. č. VII/11

Vývoj stavebního spoření v letech 1993 až 2001*

Období	počet smluv uzavřených v daném roce	vklady (v mld. Kč)	státní podpora (v mld. Kč) **	poskytnuté meziúvěry (v mld. Kč)	poskytnuté úvěry (v mld. Kč)
1993	206 000	1,079	0	-	-
1994	445 350	6,350	0,284	-	-
1995	453 531	16,330	1,112	-	-
1996	620 389	34,455	2,309	1,896	0,181
1997	530 186	59,525	3,817	7,823	0,473
1998	638 232	81,731	5,068	23,002	1,922
1999	906 867	93,629	6,393	35,265	4,245
2000	1 115 926	110,400	7,719	47,957	6,694
30.9.2001	926 339	119,606	9,313	56,295	8,491

Pozn.: * do 30. 9. 2001

** vyplaceno v daném roce na platné smlouvy

VII. Peníze

Vliv státní podpory

Podpora klientů stavebních spořitelů vyplácená ze státního rozpočtu je stále nejatraktivnějším rysem tohoto typu spoření. Díky ní je i přes zmíněné poklesy úrokových sazeb možné při měsíčním ukládání částky 1500 korun dosáhnout dvojčífného ročního výnosu. Vyplácená státní podpora převýšila koncem třetího čtvrtletí 9,3 mld. korun. V přepočtu na jednu smlouvu však už několik let v podstatě stagnuje, resp. roste jen velmi mírně. Průměr z konce září (2719 Kč na smlouvu) znamená, že průměrná měsíční ukládaná částka odpovídá necelému 1000 korun. Podle údajů z Asociace stavebních spořitelů vstupuje do systému stále větší počet i méně majetných lidí, což je vidět z velikosti volených cílových částek.

Diskusi okolo výše státních příspěvků klientům stavebních spořitelů vyvolala poslanecká iniciativa, která navrhovala výši podpory zdvojnásobit. Výsledek však byl pro navrhovatele kontraproduktivní, protože vzbudil polemiku i okolo současné výše podpory. Zpráva Světové banky z poloviny roku analyzující výdaje státního rozpočtu navrhla podporu stavebního spoření odstranit.

Drahomíra Dubská, týdeník Ekonom

Leasing

Leasing – finanční – zůstává v České republice jedním z hlavních způsobů financování podnikatelské sféry. I přesto, že proběhla privatizace bankovního sektoru a klesly úrokové sazby. Banky z hlediska dlužníků neochotné půjčují,

Tab. č. VII/12

Růst leasingu v ČR
(za členy Asociace leasingových společností, v mld. Kč)

	movitosti	nemovitosti
1991	6,5	0,685
1992	16,0	0,446
1993	17,0	0,562
1994	28,0	0,676
1995	32,0	0,343
1996	46,0	0,388
1997	63,0	1,226
1998	63,5	4,366
1999	75,0	5,642
2000	88,0	4,500
2001	102*	1,800

Pozn.: * odhad

Pramen: Asociace leasingových společností

a pokud ano, leasing je nejdostupnější a nejrychlejší. I když většinou dražší než klasické bankovní produkty.

Nejčastějším předmětem leasingu v České republice je od začátku, tedy od počátku devadesátých let, leasing osobních a užitkových vozů. Některé leasingové společnosti hlásí útlum prodeje v souvislosti s tragickými událostmi v USA 11. září 2001, které vza-ly řadě lidí chuť k nákupům.

Komoditní skladba leasingových smluv za tři čtvrtletí 2001 je následující: Osobní vozy se na celkovém objemu leasingu podílely 48,8 procenta (o 7 procent méně než v roce 2000), užitkové, nákladní vozy a autobusy činily dalších 28,6

VII. Peníze

Tab. č. VII/13

Pořadí největších leasingových společností podle objemu nově uzavřených obchodů v 1.–3. čtvrtletí 2001 (v mil. Kč)

	celkem	z toho nemovitosti
1. ČSOB Leasing	11 018	20
2. ŠkoFIN, s. r. o.	10 359	72
3. CAC Leasing, a. s.	9600	-
4. VB Leasing CZ, s. r. o.	3652	-
5. GE Capital Leasing, a. s.	3440	-
6. ČP Leasing, a. s.	3413	-
7. Corfina, a. s.	3354	-
8. DaimlerChrysler Services Bohemia, s. r. o.	3345	-
9. Deutsche Financial Services CR, s. r. o.	3279	-
10. Raiffeisen-Leasing, s. r. o.	1859	-
11. Český leasing, s.r.o.	1534	240
13. S Morava, s. r. o.	1302	30
14. Lease Plan ČR, s. r. o.	1252	-
15. CCB-Leasing	1242	-
16. GMAC, a.s.	1146	-
17. BA Creditanstalt Leasing Real Estate, s. r. o.	933	933
18. Scania Finance Czech Republic, s. r. o.	812	-
19. KCB Interleasing, s. r. o.	775	-
20. MB Leasing, a. s.	635	-

procenta. Dohromady tedy necelých 80 procent všech uzavřených leasingových smluv, což odpovídá roku 2000. Pouze se víc proleasovalo na užitkových vozech než na osobních.

V nabídce osobních vozidel i loni excelovaly lákavé bonusy, až čtyři roky pojištění zdarma a výhodnější úrokové úročení. Přestože leasingové společnosti poslední dva roky upozorňují, že jsou s nabídkami již na hranici ziskovosti, je jejich reklama stále agresivnější a podmínky prodeje čím dál výhodnější i pro zákazníky.

Podíl leasingu strojů a zařízení z loňských 15 procent stoupl na 17,3 procenta. Počítačová a kancelářská zařízení tvoří v leasingových obchodech v letošních prvních devíti měsících pouze 1,8 procenta (loni 1,5 %), podíl lodí, letadel, lokomotiv a vagónů se pohybuje na úrovni pouhé jedné desetiny procenta. Podíl spotřebního zboží zůstal zhruba na loňské úrovni 3,4 procenta.

Celkový objem nově uzavřených leasingů movitých věcí dosáhl u členů Asociace leasingových společností za tři čtvrtletí 73 miliardy korun, což je o 19 procent více než loni. Členové asociace ovládají 90 až 95 procent tuzemského trhu. Z rok 2001 by mělo opět dojít k meziročnímu nárůstu leasingu movitých věcí o 15 procent. Podle stanoviska Asociace leasingových společností však bude záležet na dopadu začínající celosvětové ekonomické recese.

Zvyšuje se rovněž podíl splátkového prodeje. Ten díky různým spotřebitelským kartám a zlepšující-

VII. Peníze

Tab. č. VII/14

Pořadí členských společností asociace v objemu leasingu nemovitostí (1.–3. čtvrtletí 2001, v mil. Kč)

1.	BA Creditanstalt Leasing Real Estate, s. r. o.	933
2.	Immorent ČR, s. r. o.	489
3.	Citileasing, s. r. o.	240
4.	ŠkoFIN, s. r. o.	72
5.	Morava, s. r. o.	30

Tab. č. VII/15

Pořadí členských společností asociace v objemu spotřebitelských úvěrů (1.–3. čtvrtletí 2001, v mil. Kč)

1.	Cetelem ČR, a. s.	2439
2.	Home Credit	2222
3.	GMAC, a. s.	825
4.	Essox Leasing, a. s.	225

Tab. č. VII/16

Pořadí členských společností asociace v objemu prodeje na splátky (1.–3. čtvrtletí 2001, v mil. Kč)

1.	Multiservis, a. s.	3172
2.	ČSOB Leasing, a. s.	463
3.	Český Triangl, a. s.	280
4.	Východočeská leasingová, s. r. o.	106
5.	CAC Leasing, a. s.	42

vzetí budovy do vlastnictví. S rozvojem úvěrů a hypoték se leasing nemovitostí stává čím dál méně potřebný a dražší. Klienti by si jej přáli, neboť z hlediska odpisů jde o nejvýhodnější financování výrobních nemovitostí. Dvojitě zdanění a obecné prostředí však tomuto druhu prodeje nepřeje.

Přínosem leasingu je možnost snižování režijních nákladů podniků, možnost financování projektů, pro něž nelze využít úvěr, řízení toku hotovosti, uvolňování vázaného kapitálu a možnost dřívějšího uspokojení spotřebitelských zájmů občanů. Forem leasingu je několik, obecně se dělí na tři typy, které se od sebe liší účelem a podmínkami.

Operativní leasing: Účelem je dočasné používání předmětu bez přenosu většiny rizik a užitků spojených s vlastnictvím předmětu a bez smluvního nároku na možný přechod vlastnictví předmětu leasingu na nájemce po skončení nájemní smlouvy.

Finanční leasing: Jeho cílem je dlouhodobé užívání předmětu s přenosem rozhodující části nebo všech rizik a užitků spojených s vlastnictvím předmětu leasingu na nájemce, s právem či povinností pře-

mu se optimismu spotřebitelů nabral na obrátkách – podle asociace se v prvních třech čtvrtletích roku prodalo na splátky zboží v hodnotě 4,1 miliardy korun, dalších 5,7 miliardy společnosti „rozdaly“ v rámci spotřebitelských úvěrů.

Zaostává leasing nemovitostí, a to i za rokem 2000. V prvním až třetím čtvrtletí byly do užívání předány nemovitosti za 1,8 miliardy korun, což představuje pokles proti předcházejícímu roku o plných 45 procent. Proč je u nás leasing nemovitostí tak nepopulární a proč tak značně zaostává za evropským průměrem? Za popotávku pokulhává nabídka ze strany leasingových společností. Nabídnout lepší podmínky leasingové společnosti nechtějí především proto, že doba leasingu je příliš dlouhá a v kombinaci s těžko odhadnutelným ekonomickým vývojem jsou nuceny k nadhodnocení kalkulací. Výsledkem jsou příliš vysoké náklady na tento druh financování. Kromě toho stále přetrvává dvojité zdanění v případě leasingu nemovitostí: Jednu daň platí leasingová společnost, druhou pak nájemce při ukončení nájmu a pře-

VII. Peníze

vodu vlastnictví předmětu leasingu na nájemce za cenu obvykle podstatně nižší než tržní a s právem uzavření další leasingové smlouvy za podstatně výhodnějších podmínek.

Zpětný leasing je odprodejem vlastního předmětu leasingové společnosti, při kterém se původní vlastník stává nájemcem. Účelem je řízení toku hotovosti, přičemž rizika z užívání předmětu zůstávají na nájemci. Ten se po ukončení smlouvy znovu stane vlastníkem.

Julie Hrstková, Hospodářské noviny

Veřejné dražby nemovitostí

Zákon o veřejných dražbách č. 26/2000 Sb. rozhybal v roce 2001 aukční trh s realitami. Zatímco k 1. květnu 2000, tedy ke dni, kdy vstoupil zákon v platnost, se měsíčně konalo pouze několik desítek dražeb nemovitostí, v současnosti se jejich počet pohybuje kolem 80 týdně. Nejsou však výjimkou ani týdny, kdy množství dražeb přesahuje 150. Hlavní vlna dražeb nemovitostí nás ale podle očekávání realitních makléřů teprve čeká. V budoucí aukční nabídce by však oproti stávajícímu stavu mělo být zastoupeno vyšší procento rezidenčních nemovitostí. Důvodem je neustále rostoucí počet poskytnutých hypotečních úvěrů (jen od 1. ledna 2001 do 30. září 2001 bylo poskytnuto ve všech hypotečních bankách v ČR téměř 11 tisíc hypotečních úvěrů), a tedy i množství zastavených nemovitostí. V roce 2001 se však dražily především průmyslové a zemědělské objekty, případně pozemky, které byly součástí výrobních areálů. Byty, rodinné domy a stavební pozemky určené pro výstavbu bytových nemovitostí nepřevyšovaly v prvním pololetí roku 2001 hranici 15 procent z celkového počtu dražených realit.

Od doby, kdy vstoupil v platnost zákon o veřejných dražbách, ubývá dlužníků – neplatičů. Podle údajů aukční agentury Gavlas uhradili dlužníci v roce 2001 svůj dluh u 40 procent vyhlášených dražeb, a to ještě před samotnou aukcí. Pozitivní vliv při řešení problémů s dlužníky má bezesporu i fakt, že současná legislativa umožňuje vydražit zastavenou nemovitost do půl roku. Všechny dražby nemovitostí jsou ze zákona o veřejných dražbách uveřejněny na internetovém serveru www.centralni-adresa.cz. Správcem centrální adresy může být pouze osoba, jejíž činnost schválil na dobu určitou Úřad pro státní informační systém. Vyjma internetu musí být dražební vyhlášky povinně vyvěšeny na úřední desce obecního úřadu, kde se dražená nemovitost nachází. Ke konci roku 2001 vydalo Ministerstvo pro místní rozvoj licenci dražebníka více než 700 subjektům. Kompletní informace o dražebníkovi lze nalézt na webových stránkách centrální adresy.

Veškeré povinnosti i omezení účastníků dražby jsou uvedeny v zákoně o veřejných dražbách. Obecně ale platí, že účastníkem veřejné dražby nemovitostí (a to jak dobrovolné, tak i nedobrovolné) mohou být pouze osoby způsobilé k právním úkonům, nebo osoby, které jsou za účelem dražby zastoupeny buď zákonným zástupcem, nebo opatrovníkem. Zároveň se může dát účastník zastupovat zástupcem na základě písemné plné moci s úředně ověřeným podpisem.

U dražených nemovitostí musí být zpracován odhad jejich ceny. Ten nesmí být starší šesti měsíců. Nemovitý majetek je odhadnut takzvanou cenou obvyklou, což je cena, která je charakteristická pro srovnatelné reality v daném místě a čase.

Dražebník má právo požadovat po účastníkovi dražby, aby složil dražební jistotu. Účastník dražby musí tuto jistotu složit v penězích nebo ve formě bankovní záruky. Lhůta pro složení dražební jistoty končí zahájením dražby. Nesmí být kratší než polovina lhůty stanovené pro uveřejnění dražební vyhlášky. Jistota nesmí přesáhnout 30 procent nejnižšího podání. Zároveň nesmí přesáhnout částku 1 500 000 korun zvýšenou o 10 procent z částky přesahující 5 miliónů korun.

VII. Peníze

U dobrovolné dražby se platí ihned po jejím skončení, a to v případě, že realita byla vydražena za cenu do 200 tisíc korun. Do deseti dnů pak musí nový majitel zaplatit, jestliže se cena pohybovala v rozmezí 200 001 Kč až 500 tisíc korun. Do tří měsíců musí zaplatit ten, kdo vydražil v dobrovolné dražbě nemovitý majetek za cenu vyšší než půl miliónu korun.

U nedobrovolných dražeb je doba splatnosti deset dnů v případě, že nemovitost stála kupujícího méně než pět miliónu korun, a do 30 dnů, jestliže šlo o cenu vyšší. V těchto lhůtách však nestačí dát bance příkaz k úhradě. V zákonem stanovených lhůtách totiž musí být peníze z účtu vydražitele již zaslány.

Hana Vorlíčková, Hospodářské noviny

Více informací:

www.centralni-adresa.cz

www.drazby-cad.cz